

N:o 161.

Af herrar **Chr. Lovén** och **S. J. Boëthius**, om beviljande af ett anslag å 14,000 kronor såsom bidrag till anskaffande af nödig utrustning åt den Regnellska fysiologiska institutionen vid Upsala universitet.

Att fysiologien är en af de viktigaste bland de vetenskaper, som räknas till de grundläggande för den medicinska bildningen i det hela, torde nu mera vara allmänt bekant och i alla civiliserade länder erkänt. Ingen högre medicinsk bildningsanstalt saknar heller nu mera en eller flere målsmän för denna vetenskap. Lika bekant och erkänt är också det förhållandet, att så väl den vetenskapliga forskningen som undervisningen i detta ämne med ofvislig nödvändighet fordra och förutsätta särskilda lokaler, för ändamålet inrättade och försedda med instrument och öfriga tillbehör, som vetenskapens stigande utveckling skapar och allt mer tager i anspråk. Sådana anstalter finnas också öfver allt utan undantag inrättade i sammanhang med de fysiologiska lärostolarne samt omhuldas i regel frikostigt af regeringar och folkrepresentationer med de rikaste hjälpmedel ej blott vid de större, utan äfven vid de mindre högskolorna. För att anföra exempel från Tyskland, kan erinras å ena sidan, att ensamt byggnaden för den fysiologiska anstalten vid det stora universitetet i Berlin kostat staten mer än en million mark, och att utrustningen och den årliga budgeten är fullt i proportion derefter, samt å andra sidan, att den nyligen inrättade fysiologiska anstalten vid det

lilla universitetet i Marburg, hvilket räknar endast omkring 600 studenter, färdig kostat omkring 400,000 riksmark samt åtnjuter ett årligt anslag för materiel och driftkostnader af 6,000 mark.

I vårt land finnas, som bekant, flere af staten inrättade ordinarie lärareplatser i fysiologi, nemligen tre ordinarie professorer, en vid hvardera af de tre medicinska läroverken, samt två laboratorsbefattningar, en i Upsala och en i Stockholm. Till hvardera af de tre professorerna hör också en fysiologisk anstalt af förut antydda slag. Af de tre nyss nämnda professorerna är den i Upsala äldst och besattes första gången redan år 1864 med ordinarie innehafvare. Två år förut, då fysiologien af tillförordnad lärare för första gången i vårt land begynte föredragas som särskildt läroämne, inrättades också den första fysiologiska anstalten provisoriskt i tvenne små rum, som för ändamålet upplätos i den dåvarande ej allt för rymliga anatomiska anstalten i Upsala och af hvilka två voro afsedda till bostad för prosektorn. Med ytterst små hjälpmedel hölls den unga anstalten på detta sätt uppe till år 1867, då densamma till sitt förfogande erhöll hela den af 6 mestadels små rum och en sal bestående öfre våningen i det egentligen för den äfven då unga patologiska anstaltens räkning af den bekante mecenaten d:r Regnell donerade och efter honom »Regnellianum» benämnda huset vid Trädgårdsgatan i Upsala. Understödd af Riksdagen med ökad, visserligen litet men efter omständigheterna tillräckligt årsanslag, kunde anstalten i denna lokal under en följd af år godt motsvara de fordringar, som för den tiden på densamma rimligen kunde ställas. Men de allmänna anspråken på en fysiologisk anstalt hafva sedan dess öfver allt i den öfriga världen betydligt ökats, och det blef småningom allt mer omöjligt att i den nämnda lokalen hålla anstalten uppe i jembredd med tidens fordringar. Många nya instrument, behöfliga för arbetets bedrivande, kunde icke anskaffas; ty äfven om den rikligaste tillgång på medel hade funnits för deras anskaffande, så saknades utrymme för deras uppställning och användning. Det ursprungligen begränsade utrymmet blef ännu mer otillfredsställande, sedan praktiska laborationsöfningar gjordes obligatoriska för samtliga medicine studerande. Denna anordning, som visserligen varit till stort gagn för de studerandes vetenskapliga utbildning, har dock fört den olägenheten med sig, att de för utförandet af sina arbeten dagligen måst till ett antal af 16, 20 och flere trängas i den otillräckliga lokalen, som derigenom knappt lemnat en vrå öfrig under terminerna för det rent vetenskapliga arbetet. Under sådana omständigheter måste, äfven med bästa vilja, en

hel del viktiga arbeten, som eljest tillhöra en sådan anstalt, åsidosättas, lärarnes och hela anstaltens utveckling hämmas och läroämnet sjelft i det hela lida. Samtidigt har också den patologiska anstalten befunnit sig i stadig inre tillväxt samt därför på grund af ökade samlingar och ökad antal arbetare känt ett allt mer växande behof af lokal utvidgning och i sammanhang dermed ett berättigadt kraf på att för egen räkning komma i besittning af den våning, i hvilken den fysiologiska anstalten så länge varit inhyt. Det är således från tvenne håll, som behofvet af en egen lokal för den fysiologiska anstalten gjort sig gällande och för hvarje år känts allt mer trängande och oafvisligt. Att vid sådant förhållande framställning om statsanslag till byggnad för den fysiologiska anstalten icke för länge sedan blifvit gjord, finner sin förklaring i två omständigheter, dels nemligen deruti, att universitetet haft behof af byggnadsanslag äfven för andra institutioner, som äro äldre än den fysiologiska och därför i detta afseende ansetts böra gå före densamma; men dels och förnämligast deruti, att utsigter förefunnits till fyllande af den fysiologiska anstaltens byggnadsbehof utan att behöfva betunga statsverket. Samme välgörare, som skänkte »Regnellianum», har nemligen för flera år tillbaka donerat medel, som under vissa förutsättningar och efter förloppet af obestämd tid både kunde få användas och äfven blifva tillräckliga icke allenast för att bereda den fysiologiska anstalten en så synnerligen väl behöflig egen lokal, utan äfven att förhjelpa den patologiska anstalten till en lika väl behöflig utvidgning.

Det lyckliga fall har nu inträffat, att den andel af den donerade summan, som eventuelt beräknats för den fysiologiska anstalten, redan blifvit för ändamålet ej blott disponibel utan äfven använd. På en af universitetet upplåten tomt står nu för den fysiologiska anstaltens räkning färdigt ett hus, som i soliditet och omsorgsfull inrättning för sitt ändamål skäligen torde böra anses efter våra förhållanden motsvara tidens fordringar. Det gäller nu att oförtöfvadt taga detta hus i besittning och göra detsamma fruktbarande i den ädle gifvarens syfte. Innan detta kan ske, måste huset emellertid förses med full och tidsenlig inre utrustning. Till en sådan utrustning höra framför allt två viktiga och oundgängliga ting, nemligen 1:o) en del allmänna inredningsartiklar, sådana som erfordras i vetenskapliga anstalter i allmänhet, såsom väggfasta, särskildt inrättade arbetsbord, skåp, kapell, hyllor, bänkar samt vanliga flyttbara bord, stolar o. s. v., samt 2:o) en hel del likaledes dels fasta, dels flyttbara apparater, instrumenter, maskinerier, kärl och öfriga utensilier, som

särskildt behövas för en tidsenlig fysiologisk anstalt. Att dessa behof icke kunna fyllas genom enkel öfverflyttning af motsvarande artiklar från den gamla våningen till det nya huset, torde redan till en del af sig sjelft och med ledning af det föregående kunna inses, men torde blifva än påtagligare genom den ytterligare erinran, dels att den fasta inredningen i den gamla, till den patologiska anstalten hörande våningen för denna anstalt numera är behöflig och därför kommer att i densamma kvarstanna, dels ock att en hel del instrumental utrustning på grund af bristande utrymme i den gamla lokalen måst tills vidare anstå, samt att hvad som finnes deraf, liksom af all annan materiel, numera i alla händelser är otillräckligt för den nya och rymliga lokalen. En del ny utrustningsmateriel måste därför nödvändigt anskaffas, men lyckligtvis också blott en del. Ty å ena sidan finnes ju åtskilligt hit hörande, som både kan och får öfverflyttas från den gamla lokalen, och dels har åtskilligt, hvaribland flere ganska viktiga delar af utrustningen, redan kunnat anskaffas för de medel, som stått till förfogande.

Förhållandet är nemligen att det nya huset, utan öfverskridande af disponibla tillgångar, har kunnat förses icke allenast med sådana tillbehör, som redan under byggandet böra helt eller delvis insättas, utan äfven med någon del af sådant, som bör räknas till den vanliga inredningen. Så är det redan försedt med allt, som hörer till ett fullständigt uppvärmningssystem med centraleldning, vidare med gas- och vattenledning, gasmotor af tillräcklig styrka för den i en tidsenlig anstalt behöfliga större mekaniska kraften, de nödvändigaste transmissionerna för en kraftledning, en dynamomaskin jemte accumulatorer och ledning för inom anstalten behöfliga strömmar och elektriskt ljus, maskineri för förmörkning af föreläsningssalen vid optiska demonstrationer, samt slutligen en dyrbar projektions-apparat, som numera svårigen kan umbäras vid föreläsningarna och som i de flesta nyare anstalter finnes och gör förträfflig tjänst vid hvarjehanda förevisningar inför åhörarne och bland annat tjänar att i skarpa och kolossalt förstorade bilder demonstrera mikroskopiska föremål. Utom till allt detta hafva medel funnits äfven till en del af snickeriinredningen i några af rummen. Men dermed äro också alla tillgångar uttömda, hvadan huset icke kan komma till användning för sitt ändamål förr än medel för utrustningens fullbordande kunna anskaffas. Lyckligtvis erfordras för detta ändamål endast en jämförelsevis mindre summa, uppgående efter beräkning till 14,000 kronor, enligt följande öfversigt:

I. Ännu felande träinredning (snickeriarbete och målning), omfattande fasta arbetsbord med underskåp, hyllor och lådor, skåp (för uppställning och förvaring af instrumenter, preparater, kemikalier, glas och andra utensilier), kapell, diskbord, bänkar, flyttbara bord och stolar m. m.	kronor	3,000: —
II. Instrumenter, apparater och utensilier:		
a) till respirationsfysiologien närmast hörande (hvaribland qvicksilfverluftpumpar, analysapparater, gasur med korrektionsapparat, normalbarometer, katetometer, gasometer, spirometrar m. m.)	»	4,000: —
b) till värmefysiologien hörande (kalorimeter, termostater, varmskåp).....	»	800: —
c) optiska instrumenter (en större heliostat, camera för båg ljus, ett större mikroskop, en projektionspektralapparat)	»	3,000: —
d) elektrofysiologiska apparater (galvanometrar, afläsnings- och justeringsinrättning, induktionsapparater, kronografer).....	»	1,290: —
e) mekaniska och sjelfregistrerande apparater (hvaribland en Balzars kymograf med tillbehör, motorer för smärre kraftbehof, vacuum- och tryckkärl, stativ m. m.)	»	1,800: —
III. Frakt för instrumenterna	»	110: —
<u>Tillsammans kronor</u>		<u>14,000: —</u>

Förestående beräkning är utförd med så stor noggrannhet som varit möjlig med anlitande af tillgängliga priskuranter och sakkunniges uppgifter. Då de flesta af instrumenterna och apparaterna måste inköpas från utlandet, så är i regel tullen (å 10 %) inberäknad i de enskilda posterna. Frakten, som icke på förhand kunnat noga uträknas, är upptagen till 110 kronor endast för att afrunda slutsumman, och är uppenbart för låg. En summa af 14,000 kronor är sålunda hvad som behöfves för att fullborda iståndsättandet af den fysiologiska anstalten i det nya huset, och att detta snarast möjligt behöfver ske, torde framgå af det föregående.

Då nu alla disponibla medel blifvit förbrukade till byggnaden och en del af den inre utrustningen, då från samma källa intet vidare till-

skott är att påräkna, då universitetet saknar andra medel att bestrida de kostnader, som ännu erfordras, så återstår i detta fall ingen annan utväg än att göra framställning om erhållande af statsanslag. Omständigheter finnas, som i detta särskilda fall synas böra ingifva en icke oberättigad förhoppning om framgång för en dylik begäran. Det är här nemligen först och främst fråga om hjälp åt en af staten erkänd och understödd vetenskaplig anstalt. Vidare eger det undantagsförhållandet rum, att denna anstalt, som är den i sitt slag första och äldsta i landet, hittills aldrig betungat statsverket med den jemförelsevis största utgiften för sina behof, nemligen kostnaden för byggnad, under det att statsanslag i senare tid beviljats både till byggnad och utrustning åt båda de två yngre anstalterna af samma slag. Dertill kommer slutligen, att det icke heller nu är fråga om byggnadsanslag, ej ens om medel till hela den inre utrustningen, utan endast om ett jemförelsevis litet och i jemförelse med den summa, som erhållits till skänks, helt obetydligt bidrag till ett ändamål, som staten sedan länge godkänt och främjat. Under sådana omständigheter kan det icke synas oberättigadt eller oväntadt, om framställning göres om statsanslag till fyllandet af det här framlagda behofvet.

Man skall utan tvifvel och med rätt göra sig den frågan, hvarför icke ett så påtagligt och så öfverhängande behof för den högre undervisningen kommit till Riksdagens kännedom på samma väg som alla andra anslagsbehof för universiteten, nemligen genom en kongl. proposition. En anledning dertill är, att en sådan framställning från universitetets sida på den vanliga vägen icke medhunnits. Förhållandet är nemligen, att det nya hus, hvarom här är fråga, först i november månad förlidet år blef färdigt och afsynadt, således långt efter den tid (september månad), då alla framställningar om anslag för universitetet skola vara aflemnade till högre myndighet, samt följaktligen ännu mycket längre efter den tid (april månad), då dylika framställningar från fakulteterna eller enskilde skola vara till universitetets rektor inlemnade. Det ligger nu visserligen inom möjlighetens gräns att i allmänhet uppgöra kostnadsförslag till inredning och utrustning äfven af en vetenskaplig anstalt, innan det hus är färdigbyggt, i hvilket den skall inrymmas. Men att i närvarande fall erfordrer lång tid i förväg åstadkomma en pålitlig utredning af sådant slag erbjöd mer än vanliga svårigheter och ansågs icke ens böra försökas, förr än prefekten för den fysiologiska anstalten fått tillfälle att på stället taga närmare kännedom om anordningen vid några bland utlandets nyaste och ändamålsenligast inrättade fysiologiska anstalter. Ett sådant till-

fälle erbjöd sig emellertid först mot slutet af sistlidne augusti månad, då samme prefekt med ett dertill af Kongl. Maj:t beviljadt understöd anträdde en resa, som hade till ändamål att, i sammanhang med bevistandet af den internationella fysiologkongressen i Lüttich (der en ny och i alla afseenden utmärkt anstalt finnes), besöka åtskilliga fysiologiska anstalter i Tyskland för att inhemta sådana upplysningar, som kunde erfordras och vara till gagn vid den inre anordningen och utrustningen af den nya anstalten i Upsala. Från denna resa återkom han först vid mitten af september månad, då det alltså var för sent att medhinna en framställning på den vanliga vägen.

Att nu åter uppskjuta med denna på en gång vigtiga och brådskande angelägenhet till dess att nästa tillfälle erbjuder sig att begagna den vanliga vägen, skulle till stor skada fördröja saken allt för länge. Det nya och redan färdiga huset skulle då, i allra bästa och lyckligaste fall, dömas att, med redan halffärdig utrustning, stå obegagnadt i fulla tre läseterminer eller till hösten 1894. Under tiden måste anstalten fortfarande förblifva i den gamla, sedan länge otillräckliga och olämpliga lokalen, hvarigenom den för öfrigt icke allenast sjelf måste lida, utan på samma gång äfven ytterligare öka trångmålet för den patologiska institutionen. Hvarje dröjsmål medför alltså betydande olägenheter för tvenne vetenskapliga anstalter och verkar hämmande på två vigtiga lärovråden inom den medicinska fakulteten vid Upsala universitet. Under sådana omständigheter hafva undertecknade ansett sig böra begagna den enda återstående vägen för att söka inom den allra närmaste tiden vinna det vigtiga ändamål, som åsyftas.

På grund af hvad som nu blifvit anfördt, få vi derfor vördsamt föreslå,

att Riksdagen måtte, såsom bidrag till att förse den af d:r Regnell skänkta nya fysiologiska byggnaden vid Upsala universitet med nödig utrustning för sitt ändamål, bevilja ett anslag för en gång af 14,000 kronor.

Stockholm den 28 januari 1893.

Christian Lovén.

S. J. Boëthius.